

'Jij bent mijn geliefde Zoon'

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Jesaja 55, 1-11

Tweede Schriftlezing: Handelingen 19, 1-7

Schriftlezing Evangelie: Marcus 1, 1-11

Inleiding

De doop van Jezus in de Jordaan is het tweede grote thema in de tijd van Epifanie. Zoals Marcus het vertelt is het Jezus zelf die de hemel ziet hoe de hemel zich opent en de Geest als een duif op hem neerdaalt:

'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde'.

Hemel en aarde zijn verbonden in Jezus en in allen die hem navolgen.

Prediking

Gemeente van Christus,

gedoopt worden in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest mag vandaag als een feest worden beleefd. 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde.'¹ Gods stem die klinkt bij de doop van Jezus, mag worden verstaan in het feest van de doop te midden van de gemeente en betrokken op de dopeling. Omringd door ouders, familie, vrienden en gemeenteleden mag een kind of een volwassene zien en horen geliefd te zijn, en als volwaardig lid van de gemeenschap aanvaard te worden door God en de mensen. De leeftijd van de dopeling is daarbij niet bepalend. Het symbool is geestelijk. De spontaniteit staat centraal. Achter de doop horen wij de stem van de profeet.

Hierheen! Hier is water,
voor ieder die dorst heeft.²

God zelf doet met zijn zegenende regen de aarde vruchtbaar zijn. Gods liefde staat voorop. Het vertrouwen en de toewijding van mensen mogen volgen. God heeft zijn hand uitgestoken. Een mensenhand wordt in die hand gelegd. Deze (objectieve) opvatting van de doop is laagdrempelig en uitnodigend. Daar sluit ruimte voor een subjectief, meer persoonlijk gekleurde ervaring bij aan. Deze doopopvatting bouwt voort op de ontmoeting van Filippus met de Ethiopiër in het boek Handelingen der Apostelen, die na een tempelbezoek, lezing van profeten, een vraag en een korte uitleg. Vlot wordt gedoopt.³ God was al met hem bezig, vóórdat de apostel op zijn weg kwam. Ook in het verhaal van Paulus en Silas in Filippi worden spontaan mensen gedoopt, namelijk de gevangenebewaarder en zijn huisgenoten.⁴

Doop van Jezus in de Jordaan, olieverf en tempera op paneel, anoniem 1380

¹ Marcus 1,11b.

² Jesaja 55,1a. Vgl. Johannes 7, 37-39, waar Jezus het drinken van levend water interpreteert als ontvangen van de heilige Geest, die volgens de evangelist beschikbaar komt na de verheerlijking van Jezus.

³ Handelingen 8, 26-40, i.z. 8,36b: 'Kijk water, waarom zou ik niet gedoopt kunnen worden?' Een klassieke bijbelplaats om het al dan niet impulsieve van de vraag om de doop te bespreken. Vgl. Tertullianus, *De Baptismo* 18, 2-3.

⁴ Handelingen 16,33b.

Natuurlijk kunnen wij onze moderne beleving van de doop niet zomaar terug projecteren in de vroege kerk. Er spelen daar allerlei andere aspecten, onder andere dat mensen veel minder individueel denken. Je bent als lid van een familie en een reeks voorouders inbegrepen in een collectief. Beslissingen van het hoofd van de familie hebben gevolgen voor de leden.⁵ Toch werd er later in de geschiedenis nog vaak naar dergelijke bijbelse voorbeelden teruggegrepen. Er gaat met deze vorm van dopen aan oud en jong, ook zonder veel catechese voorbereiding, een groot vertrouwen gepaard, dat God zelf met mensen bezig is, hen voorbereidt en verder, in de toekomst, nabij zal blijven. Ook toen de kerk steeds meer eisen ging stellen aan voorbereiding van dopelingen, bleef de hoofdzaak dat God zelf zijn weg ging met gelovigen, waarbij de kerk mocht aansluiten. God heeft geen kleinkinderen. Jezus zelf ziet Gods Geest in die duif. God mag heel persoonlijk gezien worden als een liefdevol Vader. De evangelist Johannes schrijft: 'Wie deze Jezus als het Woord Gods ontvangen en in zijn naam geloven, heeft hij het voorrecht gegeven om kinderen van God te worden.'⁶

Op verschillende plaatsen in de bijbel komt het tot een tegenstelling tussen de doop van bekering door Johannes enerzijds, en de doop in de naam van Jezus anderzijds, die steeds in verband wordt gebracht met een vol worden van de gedoopte met de heilige Geest en een zichtbare manifestatie van de gaven van de Geest, vaak in de vorm van het spreken in tongen en profeteren. In het Johannesevangelie, het enige evangelie waarin gezegd wordt dat Jezus zelf ook doopte,⁷ is het zelfs zo dat de leerlingen van Johannes de Doper en de leerlingen van Jezus ruzie krijgen, waarop Johannes de Doper de wijze woorden spreekt: 'Een mens kan alleen ontvangen wat hem door de hemel gegeven wordt.'⁸

Het ziet ernaar uit dat er in de vroege kerk een probleem is geweest, op z'n minst een spanningsveld, over de vraag wat de juiste vorm en betekenis was van de doop. Die christelijke doop ontwikkelde zich gaandeweg uit Joodse reinigingsrituelen, zoals bij Johannes de Doper. De kerk heeft aan die doop, op een bijzondere manier ingekleed, een eenmalige en op den duur zelfs sacramentele betekenis gegeven. Het is daarbij niet zo simpel dat het gaat over een pure vorm van volwassendoop of kinderdoop. Nog zo laat als 200 na Christus komen zowel kinderdoop als volwassendoop beide voor in de kerk, naast elkaar, zij het dat niet iedereen vindt dat dit zomaar kan. Met name over de verantwoordelijkheid die sponsors en doopouders op zich nemen, maakt men zich zorgen. Je weet immers nooit hoe een kind zich later zal ontwikkelen.⁹ Op den duur heeft in meer traditionele kerkvormen de kinderdoop het toch gewonnen. Dat was aanvankelijk onder invloed van epidemieën, waardoor ouders wilden dat hun kind vroeg werd gedoopt. Tegelijkertijd had de kerk er een hekel aan wanneer anderen, hun doop juist steeds maar uitstelden om, op het eind van hun leven, op hun sterfbed voor nog zoveel mogelijk zonden vergeving te kunnen ontvangen. Het is begrijpelijk dat de kerk bezwaar had tegen die praktijk. Buiten de zogenaamde orthodoxie was het daarentegen juist de volwassendoop die zich sterker heeft doorgezet. Dat is wel logisch omdat de eigen verantwoordelijkheid van de te dopen individuen op die manier sterker benadrukt kon worden en zijn of haar eigen overtuiging in groepen buiten de kerk op deze wijze meer accent ontving. Immers je werd gedoopt op basis van je eigen belijden.

⁵ De *pater familias* vertegenwoordigde in het Romeinse recht juridisch familieleden.

⁶ Naar Johannes 1,12.

⁷ Johannes 3,22.

⁸ Johannes 3,27.

⁹ Jurjen Zeilstra, 'Tertullianus en de doop' (werkstuk geschiedenis vroege kerk bij prof.dr. R. van den Broek), Utrecht 1987.

De christelijke doop is ooit ontstaan vanuit een Joods reinigingsritueel. Er ligt geen blauwdruk in de hemel voor de enige juiste vorm. Johannes de Doper, die mogelijk een leerschool had gehad bij de strenge Essenen in hun klooster Qumran bij de Dode Zee, riep Joden op tot bekering van een slechte levenswandel en een radicale Messiasverwachting. De evangelist Marcus ziet Johannes de Doper staan in het licht van het profetenboek Jesaja, als de voorbereider, de bode die van Godswege vóór de Messias werd uitgezonden. Jezus van Nazareth stond onder de toehoorders van de Doper. Als hij zich laat dopen, is in het Marcusevangelie Jezus het zelf, die ziet dat Gods Geest als een duif op hem neerdaalt. 'Jij bent mijn geliefde Zoon. In jou vind ik vreugde.'¹⁰

Dat vervuld worden met Gods Geest zal, als het om de doop van Jezus gaat, daarmee onlosmakelijk verbonden blijven. Zij het, dat de uitstorting van die Geest plaatsvindt op verschillende manieren, en niet afhankelijk is van het moment van de doop.¹¹ Vol worden van Gods Geest, letterlijk *enthousiast* worden, het bezield raken door het goddelijke, uit volle overtuiging geëngageerd raken in het geloof, het betreft de kern van de toerusting tot een taak van Godswege. Het is diezelfde Geest die maakt dat Jezus zich direct na zijn doop zal terugtrekken in de woestijn om zich in stilte voor te bereiden op zijn optreden in het openbaar.¹²

En dan is er het verhaal van de twaalf leerlingen uit Efeze, die wel gedoopt waren en gelovig, maar die niet eens wisten dat er zoiets als een heilige Geest bestond. Dat kan kennelijk ook nog. Dit markante verhaal heeft heel veel uitleggers.¹³ In de charismatische beweging, met name in Pinkstergemeenten en autonome evangelicale gemeenten, waar men sterk gericht is op het expliciet zichtbaar maken van de gaven van de Geest, wordt het vaak gelezen als de bijbelse aanwijzing dat er onvolkomen, wat slaperig gepresenteerde, vormen van geloof bestaan, die het nodig hebben te worden verlicht. Veelal wordt dan gedacht aan traditionele kerken zoals de onze. Pas als de twaalf leerlingen *opnieuw* door Paulus worden gedoopt, en nu in de naam van de Heer Jezus en wanneer Paulus hun de handen oplegt, daalt de heilige Geest neer 'zodat ze,' staat er, 'in klanktaal gingen spreken en profeteerden.'¹⁴ Hun eerste doop was de doop van Johannes, louter gericht op bekering, geweest en die was ontoereikend geweest als het ging om de volheid van Gods Geest. Er was meer!

Los van het feit dat een dergelijke situatie in Efeze ooit werkelijk kan hebben plaats gevonden, omdat de vroege kerk geen centrale organisatie, dogmatiek, sacramentenleer of ambtenaerkenning heeft gekend, en variaties gewoon naast elkaar bestonden, is het niet vreemd dat Johannes en zijn doop in het verhaal van de twaalf van Efeze als wegbereider functioneren voor Jezus en de heilige Geest. Wel wordt het pijnlijk en zelfs gevaarlijk, wanneer tongentaal en het profeteren als criterium gebruikt kunnen gaan worden voor de geldigheid van een volwaardige doop. Ik ben zelf uit die hoek afkomstig en uit persoonlijke ervaring kan ik u vertellen dat deze opgelegde eis, die in evangelicale gemeenten nog steeds wel bestaat, mensen geestelijk overvraagt en enorm in de problemen kan brengen. In een benauwde context leidt deze omgang met de doop niet tot inspiratie en verruiming, maar tot dwang en schuldgevoelens. De spontaniteit die in het geloof wordt nagestreefd, wordt bedorven als de draaiboeken klaarliggen en van jong volwassen dopelingen zaken worden geëist die niet bij hen passen.

¹⁰ Marcus 1,11.

¹¹ Vgl. Johannes 20, 22-23 en Handelingen 2, 1-4.

¹² Marcus 1,12. Vgl. Gnilka, J., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, II/1, *Das Evangelium nach Markus (Mk 1-8,26)*, Neukirchen/Vluyn 1989, 39-56, i.z. 55.

¹³ Het wordt vaak vergeleken met Handelingen 8, 12-17 en met dat verhaal tegenover spektakelzoekers belust op eigen gewin als Simon de Tovenaar geplaatst. Vgl. ook Handelingen 10, 44-48.

¹⁴ Handelingen 19,6.

Wij hebben te vertrouwen dat God zijn eigen weg gaat met een mens die is gedoopt. Voor wie niet eens wist dat dit bestond: tongentaal, klanktaal of glossolalie is een vorm van irrationeel spreken in een toestand van religieuze extase, die in het Nieuwe Testament verschillende keren wordt benoemd als een van de vruchten van de Geest.¹⁵ Vervuld worden met Gods Geest voert dan tot groot enthousiasme en een hernieuwd beleven van een geest van profetisme, waarbij boodschappen tot stichting van de gemeente kunnen worden doorgegeven. Echter, daarin spelen sterk cultuurgebonden elementen een grote rol. De beleving van de werkzaamheid van Gods Geest is al binnen het Nieuwe Testament heel verschillend. Jezus zelf wordt, juist bij zijn doop door Johannes de Doper, vervuld met Gods Geest.¹⁶ De opsomming van geestesgaven in de Brief aan de Romeinen, is minder op het spectaculaire gericht en meer op de eenheid en structuur, dan die in de Eerste Brief aan de Korintiërs.¹⁷

Het is tragisch dat juist de prachtige verbinding van de heilige doop en het ontvangen van gaven in je leven uit Gods hand, in de kerk heeft geleid tot het elkaar slecht verstaan en zelfs verketteren. Er was angst voor anarchie tegenover wild structuurloos enthousiasme. Er zijn verwijten geweest van verstandschristendom en verstarring tegenover doorgeslagen vernieuwingsdrang en arrogant profeteren zonder veel kennis van zaken.¹⁸

Maar in een levende kerk zijn structuur en dynamiek allebei nodig. 'Jij bent mijn geliefde Zoon.' Gods woorden verstaan kan nooit bedoeld zijn om te leiden tot overstatements wat betreft inzicht en overspannen verwachtingen als het gaat om de toekomst. Het eigen wel of niet belijden van volwassenen die als kind gedoopt zijn, is iets tussen hen en God. Balans is nodig en de bescheidenheid dat al Gods kinderen leven met wat zij zelf uit Gods eigen hand ontvangen.¹⁹ De beleving van de doop mag daarvan een kristallisatiekern zijn, voor jong en oud, een grond voor loslaten en vasthouden beide, en een geloofsbasis waarop jij, wat er in je leven ook gebeurt, altijd terug kunt vallen, in vrijheid.
Amen.

Uitzending en zegen

Weest ervan verzekerd dat God met ons bezig is als een machtige inspirerende bron die leven geeft en dynamiek veroorzaakt. In dat alles geeft God vrijheid en structuur, naastenliefde en de kracht om verantwoordelijkheid te dragen. Zo bouwt Gods Geest aan de gemeente, ook aan onze kerk en houdt God liefdevol ieder mensenkind in zijn hand.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God
de verbondenheid vanwege de heilige Geest is met u allen.
Allen: Amen.

¹⁵ 1 Korintiërs 12. Zie ook: 1 Korintiërs 14, 1-9.

¹⁶ Marcus 1,10.

¹⁷ Vgl Romeinen 12 met 1 Korintiërs 12.

¹⁸ Altijd speelt op de achtergrond de vraag naar de macht en de verdediging daarvan of de aanval daarop. Vaak wordt voor anarchisme gevreesd wanneer leken het gezag opeisen in naam van de Geest.

¹⁹ Vgl. Beek, A. van de, *De adem van God. De heilige Geest in kerk en kosmos*, Nijkerk 1987, 111-115.